

ELK KIND TAALT NATUURLIJK
Over het proces van leren schrijven en
lezen in Freinet-onderwijs¹

Freinet: leren lezen

In het themanummer Integratie KO/LO (Moer 1981/4) werd aangekondigd dat wij in de toekomst in een uitvoerig artikel nog aandacht zouden geven aan de praktijk van het Freinet-onderwijs.

Die belofte wordt in onderstaand artikel ingelost.

Rob Godfried, lid van de Nederlandse Beweging van Freinetwerkers (NFB) gaat in op het leren schrijven en lezen in Freinet-onderwijs. Het integratie-aspect, de voorwaarden voor taalonderwijs en de techniek van de vrije tekst (de basistechniek voor het leren schrijven en lezen) komen aan de orde. Het artikel eindigt met uitgangspunten van het Freinet-onderwijs.

Dit artikel geeft een beschrijving van — een deel van — het proces van leren schrijven en lezen volgens principes van C. Freinet.

In het Freinet-onderwijs is daar een samenspel van 'technieken' voor, die alle toepasbaar zijn met 4- tot 7-jarigen; daarom wordt hier ook even ingegaan op de integratie ko-lo. Het begrip 'techniek' is een schamele vertaling van het Franse 'technique de vie', waaruit blijkt dat het om iets anders gaat dan een serie oefjes. Hier wordt vooral één 'techniek' behandeld, de Vrije Tekst. Andere 'technieken' worden wel aangestipt, maar het is hier niet mogelijk daar dieper op in te gaan. Het artikel wordt besloten met een weergave van de belangrijkste uitgangspunten van Freinet-onderwijs.

Een doorlopende lijn

Traditioneel wordt er een onderscheid tussen *voorbereidend* en *aanvankelijk* taalonderwijs gemaakt. De voorbereiding gebeurt op de kleuterschool, het leren schrijven en lezen in de eerste klas van de lagere school. Dit vrij willekeurige onderscheid wordt gehanteerd vanuit de vooronderstelling dat het 'echte' leren pas met lezen en schrijven begint en dat dat pas — of al — op je zesde jaar gebeurt. Dat is niet zo. Taal leer je in de eerste plaats via oren en mond en niet via ogen en hand. Al direct na de geboorte hoort een kind taal en al gauw gaat het klanken vormen. Dat leren begint onmiddellijk. Elk kind leert natuurlijk en ongedwongen taal.

Of een kind toe is aan leren schrijven en lezen is afhankelijk van een individuele ontwikkeling en

die mag niet ondergeschikt gemaakt worden aan een schoolorganisatorische indeling. Een natuurlijke ontwikkeling van de taalvaardigheid van kinderen is gebaat met een gelijktijdige aanbieder van verschillende mogelijkheden, 'technieken', waarbij het ene kind er dit uitpikt en het andere dat.

Een *systematische* aanpak van het leren schrijven en lezen mag best tot de 'lagere school' bewaard worden, want kinderen zijn niet altijd gebaat bij een snelle schrijfontwikkeling. Leren schrijven is een cognitief gericht proces, waardoor emotionele ontwikkeling geremd kan worden. Schrijven is in de eerste plaats uiten. En dat vereist emotionele *ontwikkeling*.

Een voordeel van integratie kan zijn, dat de 'technieken' die op de kleuterschool en de lagere school worden gehanteerd ook werkelijk in elkaars verlengde liggen en ten dele dezelfde zijn. Elementen uit de hier vanuit een eerste klas beschreven 'techniek(en)' worden in het Freinet-onderwijs ook met kleuters gehanteerd. Zo ontstaat een doorlopende lijn.

Voorwaarden

Samengevat verloopt de praktijk in een Freinet-klas zo, dat aan de volgende voorwaarden voor taalonderwijs wordt voldaan.

1 Het bezig zijn met taal komt voort uit het leven in en om de klas. Er worden dus geen methode-boekjes gebruikt, waarin verhalen en woorden staan die met de kinderen in de klas weinig te maken (hoeven) hebben. De taaluitingen die leidraad en inhoud van het taalonderwijs zijn, zijn de uitingen van de kinderen zelf.

2 Spreken en luisteren, lezen en schrijven komen systematisch aan de orde en worden gelijk gewaardeerd. Voor alle vier de taalaspecten vinden structurerende activiteiten plaats.

3 Schrijven en lezen komen natuúrlijk voort uit a spreken en luisteren (het auditieve element) en

b tekenen en kijken (het visuele element).

4 Ieder kind kan in eigen tempo de verschillende taalvaardigheden verwerven.

In de kleuterklassen ontbreken alleen die elementen welke direct en systematisch met het leren schrijven en lezen verbonden zijn.

Als kinderen willen leren schrijven en lezen kunnen ze al goed praten, beschikken ze over een behoorlijke woordenschat (ze kunnen wat ze bezig

houdt redelijk onder woorden brengen) en luisterend aan een gesprek deelnemen. Voor veel niet-Nederlandstalige kinderen ligt dit in het Nederlands natuurlijk problematisch. Toch is gebleken dat zij, vanuit de beperkte woordenschat die zij hebben opgedaan, ook al gauw mee kunnen doen. Ook voor hen is het belangrijk dat het vrij tekenen uitgangspunt is voor het leren schrijven en lezen.

Het is een voor de hand liggende zaak, dat er bij het leren schrijven en lezen van de taalvaardigheden waar de kinderen al over beschikken wordt uitgegaan. Dat wil zeggen, van de taalvaardigheden waar *de groep kinderen die in de klas zit* over beschikt. Dus niet zomaar in het algemeen.

Schrijven is niets anders dan het tekenen van bepaalde symbolen in een bepaalde volgorde. Schrijven komt op natuurlijke wijze voort uit tekenen (dat is ook een historisch gegeven!). Alle kinderen tekenen graag. Ook daar sluiten we op aan.

De Vrije Tekst (VT)

De Vrije Tekst, gekoppeld aan het Vrij Teken, is in het Freinet-onderwijs de basistechniek voor het leren schrijven en lezen. Hieronder wordt methodisch uiteengezet hoe de VT-techniek kan werken. Wezenlijk is, dat elke Freinet-leerkracht de techniek aanpast aan wensen en behoeften van de leerlingen en van zichzelf. Op organisatorische aspecten — hoe belangrijk ook — wordt hier niet ingegaan.

1 Tekening met tekst

Van jongsaf aan proberen kinderen greep op hun omgeving en hun fantasie te krijgen, door die te verbeelden. Kinderen *herkennen* al vroeg *symbolen*, of dit nu verkeersborden, vignetten (NS, NOS, automerken), uniformen of cijfers en letters zijn. Veel kinderen proberen die symbolen al gauw (2 jaar) na te tekenen. Jonge kinderen kunnen zich al heel bewust zijn van de symboolwaarde van beelden, maar ook van de waardeeloosheid van losse letters. Ze beseffen al gauw, dat letters dingen zijn die iets kunnen betekenen en dat je die kan (voor)lezen.

Als een kind nog niet kan schrijven, kan het wel tekenen en dat doet het ook in de klas. Vaak vertelt het uit zichzelf al iets bij een tekening. Het kind kan vertellen wat er bij de tekening geschreven kan worden door de leerkracht. Vaak is dat

'Dit is ...' of 'Ik ben ...' De leerkracht kan zo'n zinnetje dan met potlood erbij schrijven. Het kind kan die tekst overtrekken of naschrijven.

Wordt er nog niet systematisch aan het schrijven gewerkt, dan kan een kind evengoed wel *vertellen* welke tekst erbij hoort, zonder dat die erbij geschreven wordt. Het kind kan die tekst onthouden en in de kring (zie verder) erbij vertellen. (Zo gaat het ook op de kleuterschool.)

De tekst is, evenals de tekening, vrij. Dat wil zeggen dat die mag zijn zoals het kind dat wil en mag handelen over wat het kind zelf maar wil. Eerst nog wel gekoppeld aan de tekening, wordt de tekst nog vrijer als die los van de tekening wordt gemaakt, later. Fantasie en werkelijkheid kunnen beide onderwerp van een tekst (en een tekening) zijn.

Door kinderen gedurende langere tijd (twee jaar bijvoorbeeld) zo te laten wennen aan een koppeling van tekening en tekst, zónder technische

eisen te stellen aan de tekst, kan er op een ongeforceerde manier een inhoudelijke teken-betekenis koppeling tot stand komen. Zo herkennen kinderen bijvoorbeeld vaak hun eigen naam zonder die geleerd te hebben, maar omdat die overal opgeschreven wordt: de stencils voor thuis, de tekeningen, het laatje.

Ook andere veel voorkomende woorden kunnen kinderen, door ontwikkeling van een globaal discriminatievermogen in deze fase gaan (her)kennen (bijvoorbeeld 'ik' of 'het').

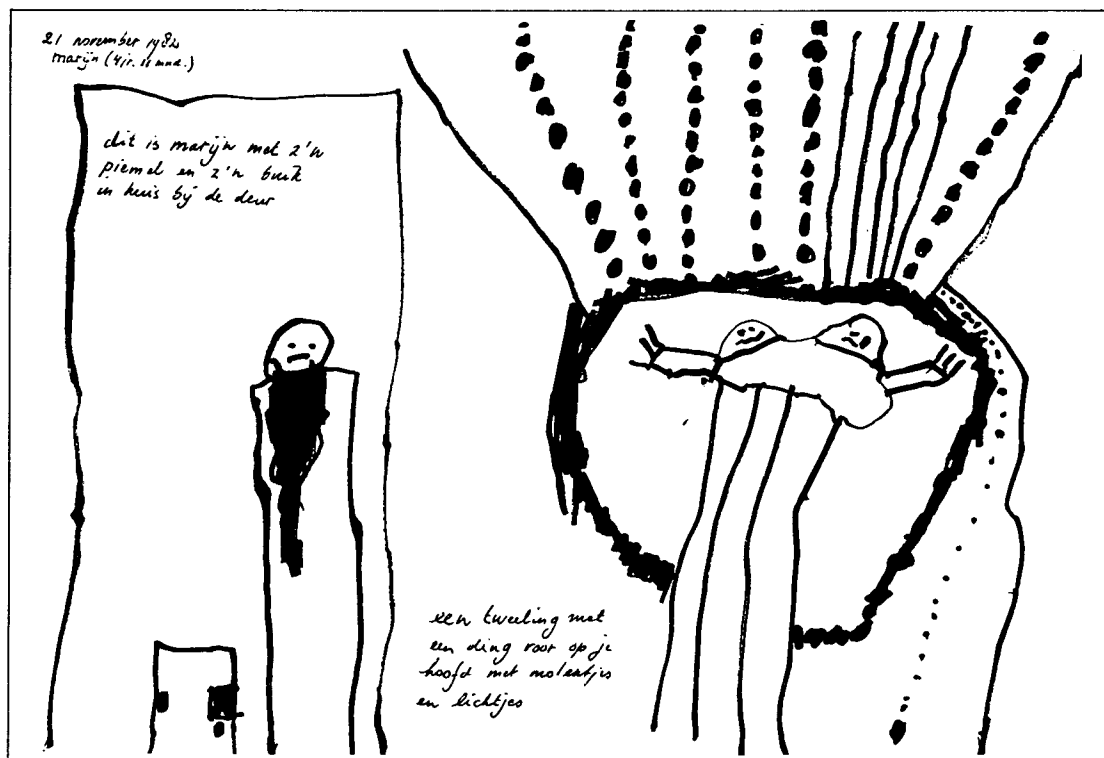
2 Belangrijkste woord

Uit de tekst wordt het 'belangrijkste' woord gelicht (dit is tevens een begin van 'studerend lezen'). De leerkracht kan bijvoorbeeld vragen welk woord bij de tekst geschreven moet worden als het er maar één mocht zijn. In het zinnetje 'dit is mijn pop' (in dit stadium nog geen hoofdletters) is dat bijvoorbeeld 'pop'.

De leerkracht bespreekt met het kind een aantal

Niet alleen op school, ook thuis tekenen kinderen veel.

Een tekst is er gauw bij gezet en al gauw vraagt het kind erom of je de tekst erbij wil zetten, zodat iedereen het kan lezen.

aspecten van dat woord, bijvoorbeeld:

- is dat de naam van jouw pop ook, of heeft die ook nog een aparte naam?
- vind je het een lang of een kort woord?
- weet je woorden die erop lijken?
- p-klank aan begin en eind van het woord: twee keer dezelfde letter (maar dat is niet altijd zo!) bij dezelfde klank
- drie klanken is gelijk aan drie letters (maar dat is niet altijd zo!)
- de stand van de mond bij 'o'
- wat hoor je als je de laatste twee letters bedekt, wat als je de eerste twee bedekt?

Zo wordt met elk kind individueel aan auditieve en visuele discriminatie gewerkt. En elk kind leert snel een aantal letters.

3 Het belangrijkste woord wordt geoefend

Het woord wordt op een individuele woordkaart op- of bijgeschreven. Het wordt bijvoorbeeld 5x in een schrijfschriftje geschreven. Het kind heeft nu een woord leren schrijven en kan het ook lezen (is: herkennen). Bovendien kan het dit woord analyseren en de losse letters synthetise-

ren. Op de individuele woordenkaart komen alle woorden te staan die dat kind geoefend heeft.

4 Het 'laten zien'

Het kind laat de tekening met tekst in de kring aan de rest van de klas zien en 'leest' (ongeveer) de tekst die erbij staat. Het kind heeft nu zelf een tekst geschreven die het kan 'lezen'. De andere kinderen kunnen vragen stellen en opmerkingen maken over de tekening en over de tekst.

5 De klasstekst

Nadat alle kinderen hun werk hebben 'laten zien', kiezen ze het werk van één kind uit om samen te bespreken: de klasstekst.

Die tekst wordt op het bord gezet en klassikaal – eerst inhoudelijk – behandeld:

- wie heeft er óók eens zoiets meegemaakt?
- begrijpt iemand iets uit de tekst niet?
- is het zomaar een zinnetje, of is het erg grappig?
- wie herkent woorden? hoeveel woorden zijn het?
- wie herkent letters?

Een voorbeeld van het oefenen van de individuele woordenlijst.

woordjes oefenen

Saskia
mijn
ik
ben
school
vrienden
mynt
hermis
oma
vrienden
9411
len

12 SEP. 1977

- waar zitten dezelfde letters? klinken ze steeds hetzelfde? enz.

6 De klassewoordenlijst

Het 'belangrijkste' woord wordt op een lijst van klassewoorden gezet. Het kan ook een woord zijn dat erg veel voorkomt, maar dat in de zin niet het belangrijkste is, zoals een lidwoord.

De kinderen krijgen de opdracht dat woord een aantal keren op te schrijven. Alle kinderen beheersen dit woord nu, want het is ook nog apart behandeld. Zo ontstaat een klassewoordenlijst die ergens in de klas op een groot vel papier wordt bijgehouden en waaraan steeds gerefereerd kan worden. Samen met de individuele woordenkaart kunnen de kinderen binnen een paar weken tientallen woorden schrijven en lezen. Woorden die uit eigen ervarings- en beleavingswereld zijn voortgekomen.³ Hoe zij daarvan gebruik maken wordt verderop in dit artikel beschreven.

7 Zetten en drukken

De klasstekst wordt door de auteur en een kameraad gezet en gedrukt⁴, met de tekening erbij. Op de technische kanten daarvan wordt hier niet ingegaan⁵. Het is duidelijk dat het zetten van de tekst op zich een belangrijke handeling is.⁶ Deze gedrukte tekst wordt *gebruikt* voor de klassekant, voor een klasstekstenboek of voor de correspondentie⁷. Het kind kan in elk geval een fraaie, zelfgemaakte uiting mee naar huis nemen, wat voor het zelfvertrouwen van groot belang is.

8 Verandering van het werk met de Vrije Tekst

Het werk met de Vrije Tekst verandert, met de (individuele) vorderingen van de kinderen, ongeveer in de volgende volgorde:

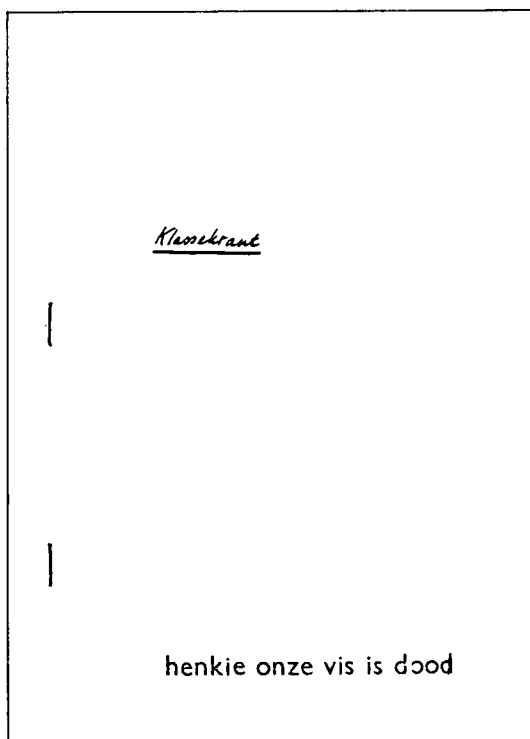
- de leerkracht laat bij het opschrijven van de door het kind gezegde tekst de woorden weg die het zelf al moet kunnen schrijven: 'mijn (pop) is kapot gegaan' of '(mijn) (pop) is kapot gegaan';
 - de letters die het kind kan schrijven worden weggelaten
 - het kind schrijft zelf meteen een (klad)tekst bij de tekening; die kladtekst wordt individueel behandeld, verbeterd en in het net geschreven;
 - er wordt eerst een tekst gemaakt en dan een tekening erbij;
 - de teksten worden langer; het worden verhaaltjes en verslagjes.
- Het kan zijn dat dit stadium na een maand of

drie, vier wel is bereikt. Maar het kan ook veel langer duren voordat de kinderen met deze manier van werken hebben leren schrijven en lezen. Inhoudelijke doorwrochttheid wordt dan veel belangrijker geacht dan technisch snelle vorderingen.

Oefenstof

Wat voor oefenstof wordt hier nu aan verbonden? Wat spelling betreft krijgen de kinderen individueel verschillende opdrachten, die direct met hun tekst te maken hebben. Bijvoorbeeld:

- schrijf nog tien woorden op die beginnen met een 'm'
- zet een kringetje rond alle woorden waar een 'a' in voorkomt (in een langere, op stencil gezette tekst)
- zet een streep onder elke 'e' die je ziet (stencil)
- schrijf het woord ... 5x op
- oefeningen met de letterdoos, woorden en zinnen leggen
- wisselrijtjes maken
- rijmwoorden zoeken.

De *aard* van de opdracht is voor een deel afhankelijk van de bij het kind geconstateerde problemen. Achter die problemen kom je door de kladteksten die de kinderen schrijven goed te analyseren. Op bijgaande illustratie een paar voorbeelden van zo'n analyse.

Er is bij de schrijver dezes geen andere methode bekend die de individuele vorderingen en problemen van kinderen met het leren schrijven (niet het handschrift, maar de spelling) zó manifest en analyseerbaar maakt.

Taalbeschouwing

Hier worden niet alle onderdelen van de taalbeschouwing behandeld. Het is duidelijk dat, doordat een tekst eerst inhoudelijk besproken wordt, de eerste beschouwing lexicologisch, semantisch en pragmatisch van aard is.

Het feit dat de kinderen zelf veel teksten (en gedichtjes) schrijven en van andere kinderen lezen

en horen, en dat die teksten zó behandeld worden, maakt veel oefeningen die in methoden voorkomen overbodig. Waarom de kinderen pijnigen met een oefening als 'welk woord hoort in het rijtje niet thuis?', als ze op een natuurlijke wijze steeds kiezen welk woord in hun tekst wél thuishoort en over die keuzen steeds met elkaar van gedachten wisselen?

Spelling/fonetiek/morfologie

In het begin is de leerkracht er slechts op uit het juiste voorbeeld te scheppen en de klankverbeelding zo goed mogelijk te laten verlopen. De teksten worden wel op spelling gecorrigeerd, maar zonder een goed/fout oordeel. Het juiste woordbeeld wordt gewoon ernaast gezet, in een andere kleur. Het is niet altijd mogelijk een uitleg te geven: 'Er is afgesproken dat het zo moet worden geschreven, maar zoals jij het schrijft had het ook gekund.' Voor de kinderen is dat geen punt: de leerkracht wéét die afspraken gewoon en laat zelf merken ook niet altijd te weten waarom het pre-

Klassekrant

De tekst is er door de leerkracht bijgeschreven, omdat dat met deze techniek (linograaf) erg moeilijk is als je nog niet goed kan schrijven. De gedrukte tekst is wel door de kinderen zelf gemaakt.

henkie de vis
is dood

ik krijg een mooie blauwe
jurk
om gedoopt te worden
saskia.

kladtekst

mijn tate heeft voor
mijn een pop gmaakt
om bat ik in
het sieken huis
hep gelegen en om
de at ik jareg was.

reina

nettekst

mijn tante heeft voor
mij een pop gemaakt
om dat ik in
het ziekenhuis
heb gelegen en om
dat ik jarig was.

reina

kladtekst

toen ik ging
slapen ging ik
droomen dat ik
in de keuken
was toen ging mijn
moeder mijn slaan

marcel

nettekst

toen ik ging
slapen ging ik
dromen dat ik
in de keuken was
toen ging mijn
moeder mij slaan

marcel

Door de leerling nageschreven klad- en net-teksten.

ik heb 2 kwartjes
van 1971 en 1975
sergio v.

als je zo gaat
kom je bij ons nieuwe huis
endaar is ook
een speeltuin
frank

cies zó moet. Het kind verwacht, zeker in de beginfase, geen sluitende verklaring voor de schrijfwijze.

De kinderen leren zo, dat je er wel van kunt uitgaan dat je iets schrijft zoals je het hoort, maar dat dat lang niet altijd zo is. Vooral buitenlandse kinderen — gewend aan andere klanken — hebben daar wel eens moeite mee. Je moet dus *weten* hoe je iets schrijft, je kan het niet (altijd) horen. Je kan het wel opzoeken. Freinet-leerkrachten maken daar soms zelf woordenboekjes voor, omdat de gangbare voor kinderen niet te hanteren zijn. Zoek 'vrachtwagen', 'clubhuis' of 'zweefvliegtuig' maar eens in een gewoon woordenboek op als je juist niet weet hoe je het schrijft!

Een spellingprobleem dat zich vanuit de tekst aandient, kan natuurlijk meteen behandeld worden. Vanuit de tekst 'mijn konijn is dood' kan het verschil in uitspraak, maar de overeenkomst in schrijfwijze tussen de eerste en de laatste 'd' uit 'dood' aan de orde komen, maar ook de 'n' in 'mijn' en het fenomeen bezittelijk voornaamwoord. Daarmee komen we op het terrein van de grammatica.

Grammatica

Taalregels worden in deze aanpak niet van te voren gegeven en dan toegepast. Ze worden *gevonden* door de kinderen zelf, vooral door analogieën en door het herhaald voorkomen van bepaalde gegevens. Dat vinden van regels noemen we *taalontdekkingen*. Zo ontdekken de kinderen de 't' in de persoonsvorm van de tweede persoon enkelvoud, dat lidwoorden altijd voor en nooit achter het zelfstandig naamwoord staan en dat je 'verwijswoorden' hebt (die, dat, er, zij enz.) die een ergens anders vermelde lading dekken. ('Op school was een ruit gebroken. *Er* was een bal doorheen gegaan.')

Een door één of meer kinderen ontdekte regel, waaraan samen met de leerkracht geschaafd wordt, maakt veel indruk. De kinderen vergeten die regel niet zo gauw. Vooral niet als er meteen oefeningen mee gedaan worden. Kinderen ontdekken ook wel eens regels, die als zodanig in de grammatica helemaal niet voorkomen. Bijvoorbeeld: als de 'm' omdraait heb je een 'w', of: een verkleinwoord is altijd langer dan het oorspronkelijke woord.

Overeenkomsten en verschillen in diverse taaluitingen zijn voor de kinderen vaak heel duidelijk; dat ze ze niet in de gebruikelijke termen

kunnen benoemen is niet van belang. Het gaat er in de eerste plaats om dat ze hun taalgevoeligheid leren gebruiken en vergroten. Dat geldt ook voor de andere aspecten van taal.

Als er, na een tijdje, enige tientallen teksten zijn behandeld, weten de kinderen heel goed wat een zin is en wat niet. Ze hebben inzicht in wat 'belangrijke' woorden zijn en wat niet en dat er verschillende soorten woorden zijn. Ze kennen de vraagzin (door correspondentie), ze weten al heel wat over de structuur van een zin, van de betekenis van de plaats van een woord in een zin, enzovoort.

Dat allemaal uit eigen ervaring!

Daarmee komen we op de achtergronden, de uitgangspunten van deze werkwijze.

Uitgangspunten

1 Zingeving

Taal dient in de klas zo veel mogelijk gehanteerd te worden in z'n functie (communicatie en expressie).

Dat wil zeggen

- je leert schrijven om jezelf uit te drukken (Vrije Tekst)
- om iemand anders iets te kunnen meedelen (correspondentie en verslag)
- om iets vast te leggen (afspraken bijvoorbeeld) en te overdenken (dagverslag)
- om het te kunnen verspreiden (drukken, klassekrant, album).

In het Freinet-onderwijs zijn de tussen haakjes genoemde technieken ontwikkeld om de werkelijke functie van de taal in het dagelijks leven praktisch in de klas te halen.

Er wordt dan ook gewerkt met en vanuit *voor de kinderen betekenisvolle inhouden*: ze geven ze zelf.

2 Aansluiting bij de beleavings- en ervaringswereld van de kinderen

is geen holle frase of didactische truc, maar ingebakken in de werkwijze. Het is niet de methode, of de leerkracht, die bedenkt wat er in de beleavingswereld van de kinderen zal passen, want het leermateriaal en de leerstof wordt door de kinderen zelf aangedragen. Zo wordt niet alleen 'uitgegaan van', maar ook werkelijk ingegaan op de eigen behoeften van het kind.

Het gesprek in de klas is dan ook altijd gekoppeld

ik gin sgrjv'n

en ik gin ok met m'jn grote ma't

en m'jn oma g'inv'r'uist'n

ik ging schryven

en ik ging ook met mijn grote mand

en mijn oma ging verhuizen

ghruka

ik ben m' m'jn vader op ka'st'hest
naar gron'ngen

ik ben met mijn vader op vakantie geweest
naar groningen

9 JAN. 1978

~~ik heb mijn vader~~

ik heb mijn vader
gemist

9 JAN. 1978

ik heb mijn vader gemist

Wat valt er aan deze tekstanalyses te zien:

- het verschil in niveau in één klas
- de inhoud van de teksten (vooral wat zelf is meegemaakt)
- inzicht in waar de moeilijkheden zitten.

aan voor de kinderen werkelijke zaken en functioneert als regulerend element in de klas-samenleving.

— In een ochtendgesprek wordt niet alleen stoom afgeblazen, doordat de kinderen 'iets mogen vertellen', maar wat ze vertellen heeft ook gevolgen: het meegebrachte voorwerp wordt onmiddellijk onderwerp van een studie; het verhaal van de logeerpartij kan worden uitgewerkt en gedrukt voor de correspondentieklas (als iedereen het de moeite waard vindt); er wordt gedeeltelijk bepaald hoe de dagindeling verder zal zijn.

— In een klachtenvergadering worden werkelijke klachten die de kinderen hadden of hebben besproken en die leiden dan tot onderlinge afspraken, ook wat betreft het 'schoolse werk'.

— In de 'laten zien' kring wordt eigen werk ingebracht en onderling bekritiseerd en gewaardeerd. Kinderen leren van elkáár.

3 De kinderen besturen en beheren in hoge mate hun eigen onderwijs

Dit betekent natuurlijk niet dat de leerkracht geen verantwoordelijkheid meer heeft. Integendeel, hoe groter de vrijheid van de kinderen in het leerproces is, hoe groter de verantwoordelijkheid van de leerkracht de kinderen deze vrijheid ten eigen voordele te leren benutten.

De leerkracht moet de moed op kunnen brengen kinderen niet voor fouten alsmaar te willen behoeden: kinderen moeten van hun eigen fouten kunnen leren. (Een leerkracht die die moed op weet te brengen zal ook merken dat door kinderen gekozen oplossingen en werkwijzen vaak goed blijken te werken, ondanks een negatieve eigen verwachting.)

Natuurlijk is de mate van zelfbestuur door de leerlingen mede afhankelijk van de leeftijd. De technieken waarlangs zij tot dat zelfbestuur kunnen komen, worden wél van jongsaf aangeboden.

4 Ontwikkeling van de eigen expressiemogelijkheden

van het kind vindt juist door de eigen inbreng optimaal plaats. De ervaringen, strevingen, emoties en uitingen van de kinderen zelf staan centraal.

Het probleem schooltaal — thuistaal of standaardtaal — milieutaal kent een Freinet-leerkracht eigenlijk niet zo. Beide worden actief 'beoefend' en 'correctie' van de thuistaal vindt alleen plaats bij begripsverwarring. De tekst die een kind schrijft mag gerust in dialect zijn. Verschillen tussen standaardtaal en dialecttaal worden hoogstens geconstateerd, maar niet gewaardeerd.

De op de volgende pagina's gereproduceerde dagverslagen geven een aardig beeld van de inhoud van de dagverslagen in déze klas:

- *het leven in de klas*
- *de sfeer buiten*
- *bijzondere gebeurtenissen*
- *individuele zaken die iedereen belangrijk vond.*

De dagverslagen:

Maandag 7 november:

vandaag zijn er 3 kinderen in de drukhoek geweest (wat ze gedrukt hebben is opgeplakt: de namen van alle kinderen op één blaadje).

anke had vandaag een griepstern en ze is ziek geweest.

het raam was kapot gegaan.

de meneer ging het raam eruit halen.

Dinsdag 8 november:

we hebben alle kinderen gewogen

sergio was het zwaarst

lucia en maria het lichtst

rob is jarig 29 jaar

rob heeft mandarijnen uitgedeeld.

Woensdag 9:

we gingen brieven schrijven naar west en naar sleen.

we gingen tekenen en plakken en schilderen.

er waren nieuwe potloden met witte papiertjes en daar staat onze naam op.

Donderdag 10:

we gingen niet in de werkhoeven.

we hebben de bandrecorder aangezet.

we hadden andere sommen gedaan.

we moesten overschrijven de muis zoekt een huis.

de tandarts was gekomen.

we hebben een werkplan gedaan.

frank heeft een chocoladesinterklaas meegenomen.

Vrijdag 11:

er was een nieuwe schildpad.

helen was jarig.

de zuster heeft de haren nagekeken.

de dominee ging over de bijbel en de kerk en de Heer en over allerlei landen en hoe je heet vertellen.

hij heet rob van Essen.

amen.

Maandag 14:

er is een juf gekomen met een egel.

we gingen met die juf naar de gym.

we hebben niet werkplan gedaan.

we hebben de lijst geoefend.

meester van leeuwen die ging een brief schrijven.

Dinsdag 15 november:

een paar kinderen gingen hier blijven, verven, kleien en rekenen.

de andere kinderen gingen naar buiten.

anke bleef binnen en jan paul ging naar buiten.

rob is in de klas.

tonny zijn moeder was hier op bezoek.

Overzicht dagverslagen la. 21 nov.t/m 12 dec. '77.

Maandag 21 november:

we gingen tekenen voor de
juffrouw uit west, marya.

toen het regende, toen
sneeuwde het.

de hele dag ging het regenen.

Dinsdag 6 december:

frank kan weer meedoen met gym-
nastiek

we moesten vandaag om 10 uur
naar school

het is 14 graden

Dinsdag 22 november:

het regende en toen konden we
niet naar het park. toen
gingen we maar binnen
spelen.

frank heeft zijn pleister er af-
gehaald. we hadden die
tekst gemaakt: ik heb mijn
pleister afgescheurd van
mijn oog. frank.

anke had alle teksten die we ge-
maakt hadden op de deur
gezet.

Donderdag 8 december:

gisteren hebben wij een sneeuw-
bal gemaakt, en in een bakje
gestopt. vandaag is ie ge-
smolten. Er was geen stukje ijs
meer, alleen maar water.

we hebben een nieuwe werkhoe-
k om de dieren te bekijken.

Maandag 28 november:

vanmorgen waren een paar kin-
deren naar de tandarts.

de kring is anders er zijn
tafels en we hebben een
nieuw krabbelschriftje.

ghuta is weer uit het zieken-
huis gekomen.

Vrijdag 9 december:

we hadden de schildpad nage-
tekend

we hebben een nieuwe schrijf-
oefening gedaan.

en er was een nieuwe man gekomen
die ons van jesus heeft verteld
en we hebben gezongen.

Donderdag 1 december:

morgen komt sinterklaas op
school. we hebben de hele
klas versierd.

we hebben geschreven over
sinterklaas.

we hebben een nieuwe naam-
kaart gehad

marya had een brief gestuurd.

tonny is weer beter.

Maandag 12 december:

mohammed heeft de kalender verkeerd
gedaan

we hebben een nieuwe vis

we konden niet meer in de werk-
hoeken omdat er geschreeuwd werd.

we hebben over de vis gepraat.

Maandag 5 december:

we hebben buiten gespeeld, toen
gingen we glijden

een pakje is gekomen uit sleen

we moesten om drie uur naar huis

Noten

- 1 Met dank aan Anke Wilders, Nico 't Hooft en de *Moer*-redactie voor hun kritische en bemoedigende opmerkingen.
- 2 Bij het *laten zien* presenteren de kinderen elkaar het werk dat ze hebben gedaan. Dat kan een Vrije Tekst zijn, maar ook een verslag van een proefje (bijvoorbeeld in de meet- en weeghoek) waarin het onderzoeksproces door het kind wordt beschreven en/of getekend. Ook ingeoefende toneelstukjes, muziek en produkten van handvaardigheid laten de kinderen aan elkaar zien en horen. Er wordt gevraagd naar het waarom en het hoe van het gepresenteerde en er wordt onderling en door de leerkracht waardering en kritiek uitgesproken.
- 3 In een eerste klas waren na een week of 7 de volgende woorden behandeld:

ik	school	konijn	moeder
ben	kermis	op	vader
muur	mijn	de	raam
vlinder	opa	in	magneet
duif	oma	klas	

Het criterium voor de 'keuze' van deze woorden is dus niet de klankzuiverheid of enige andere didactische overweging. Dit in tegenstelling tot de 'gangbare' methoden.
- 4 Om de kinderen niet in korte tijd met te veel nieuwe problemen te confronteren, kan begonnen worden met een wat eenvoudiger reproductiemethode door middel van limograaf en stencil. Het is wel noodzakelijk een techniek te kiezen die de kinderen van begin tot eind in alle stadia zelf kunnen uitvoeren. Ook de tikmachine kan al meteen gebruikt worden, al moeten de toetsen dan van *schrijf*-letters worden voorzien. Een inbrandstencil is het allereenvoudigst! Het *zetten* heeft natuurlijk de manipulatie met elke afzonderlijke letter als voordeel, maar is tijdrovend en een drukpers is erg duur!
- 5 Wie daar meer van wil weten kan de volgende literatuur raadplegen:

Uit de serie 'Jaarplannen en werkhoeken' van de Stichting 'De Moderne School': deel 1: De Drukhoek

Uit de serie 'Informatie over basisonderwijs' van het 'Informatiepunt basisonderwijs': deel 2: Deelschoolwerkplan muzisch expressieve vorming; taalexpressie/druktechnieken

In een aantal plaatsen bestaan zogenaamde 'taaldrukwerkplaatsen', die veel informatie kunnen geven over en hulp kunnen geven bij verschillende druktechnieken.

- 6 Zo wordt bij Freinet de manipulatie met letters pas geïntroduceerd nádat ze in een betekenisvolle eenheid bij elkaar hebben gestaan.
- 7 Bij het taalonderwijs in een Freinet-klas is de *correspondentie* van groot belang, omdat veel van de praktische betekenissen van de geschreven taal erdoor duidelijk worden. Correspondentie vindt plaats met een andere klas, liefst in een andere plaats of streek (aspect wereldoriëntatie). Er kunnen individuele brieven zijn ('pen vriend') maar ook groepsbrieven en er is in elk geval steeds een klasbrief, gezamenlijk opgesteld. Ook ander werk wordt uitgewisseld: tekeningen, albums, foto's, bandjes, alles. Ook kleuterklassen kunnen zo corresponderen. De beide klassen gaan minstens één keer per jaar bij elkaar op bezoek. De ontvangende klas bedenkt en organiseert dan de vulling van de hele dag.

Klassekrant en klasstekstenboek zijn twee soorten verzameling van kinderwerk, die op hun beurt weer dienst doen als leermiddel, voornamelijk voor het lezen. De (kinder)teksten worden vaak door de kinderen in de *leeshoek* gepakt.

Wie nog meer wil weten over de Vrije Tekst en over Schoolcorrespondentie kan o.a. gelijknamige boekjes bestellen via de

NBF (Nederlandse Beweging van Freinet-werkers)
Postbus 1897
1000 BW Amsterdam.

Daar is ook verdere informatie over Freinet-onderwijs te krijgen. Ook de FBN (Freinetbeweging Nederland) geeft informatie. Het adres is: Postbus 116, Delft.